

De opzet van de sessies

De opzet van elke sessie is steeds hetzelfde. In deze paragraaf beschrijven we de verschillende onderdelen ervan. Hoe de onderdelen in een sessie worden toegepast valt te lezen in de **Leswijzer** die je bij elke sessie zult aantreffen. Let er op dat je de Leswijzer bijtijds doorneemt, omdat je soms speciaal materiaal nodig zult hebben. Bijvoorbeeld vellen papier van A2 formaat of een afdruk van een spelbord of speelkaarten. Die afdrukken kun je kopiëren uit dit boek, maar beter is het om naar de website www.filosofie.svpo.nl te gaan. Al het lesmateriaal kun je daar eenvoudig ophalen en op A4 (of groter) printen. Dat kan desgewenst ook in kleur.

1. Concentratie oefening

Het kan zinvol zijn om te beginnen met een korte periode waarin de kinderen hun concentratie opbouwen. Het zorgt voor een duidelijk markering van de overgang naar de filosofie sessie en biedt de gelegenheid om de aandacht daar op te richten.

Het gaat om een simpele oefening. Die eenvoud is de kracht maar tegelijk ook de zwakte van de oefening. Het is gemakkelijk te doen, maar het is ook gemakkelijk te denken dat je het doet terwijl dat niet het geval is.

De oefening is niets meer dan gedurende twee minuten je aandacht te richten op wat je met je zintuigen waarneemt. Daarmee bouw je op een rustige wijze een hoge mate van alertheid op. Het eerste doel is om fysiek en mentaal tot rust te komen, waarbij je ademhaling en hartslag langzamer gaan. Het tweede doel is om vanuit die rust je aandacht beter te kunnen richten. Doorgaans is aandacht hapsnap, wisselend op het een en dan weer het ander gericht, waarbij het bewustzijn vooral door gewoonte geleid wordt. Voor een goede concentratie is het echter belangrijk om je aandacht doelbewust te richten op hetgeen je wilt doen.

Voor de goede orde: de oefening heeft niets te maken met meditatie of met bidden. Integendeel, het gaat er om met je zintuigen aandacht te hebben voor het hier en nu. Aandacht voor wat je ziet, hoort, voelt. Het betere denken begint met het betere waarnemen.

Om de oefening te doen, vraag de kinderen om rechtop te zitten met een rechte rug en de voeten plat op de grond. Leg uit wat het doel van de oefening is. Vertel dat ze de oefening op elk moment kunnen doen, bijvoorbeeld voor een toets of als ze een stuk moeten schrijven of als ze kwaad zijn. Maar ook voor een voetbalwedstrijd. Een atleet moet helemaal in het nu zijn en goed geconcentreerd. Laat kinderen naar het geluid van je stem luisteren terwijl je de instructies geeft. Laat ze die proberen te volgen en zich op zichzelf proberen te concentreren en niet op iemand anders. Instructies:

“Geef eerst je aandacht aan je tastzin. Voel het gewicht van je voeten op de vloer... Je lichaam op de stoel... Je kleren op je huid...

Geef nu aandacht aan je zien, zonder de dingen die je ziet in gedachten te benoemen. Je ziet alleen kleuren... vormen... de ruimte tussen de vormen.

Geef nu aandacht aan je horen. Luister naar geluiden die dichtbij zijn, dus hier in het klaslokaal... Richt nu je aandacht op geluiden die verder weg zijn tot aan de meest verre geluiden die je nog kunt horen...

Probeer je aandacht nu een paar momenten vast te houden.”

Het is belangrijk dat kinderen niet zitten te dagdromen. Ze moeten echt aandacht schenken aan wat ze voelen, zien en horen. Je kunt vragen naar wat kinderen ervaren of opgemerkt hebben.

2. Terugkoppeling van de vorige sessie

Door in te gaan op de vorige sessie wordt de herinnering van de kinderen gestimuleerd. Het geeft hen ook de kans om nieuwe aanwijzingen of bevindingen naar voren te brengen die ze gedurende de week hebben opgedaan. Denken is immers niet iets dat we alleen tijdens de sessies doen!

Vrijwel elke sessie eindigt met een ‘Gedachte voor de week’ (zie hieronder) en deze biedt ook het aanknopingspunt om op de vorige sessie terug te komen.

3. Verhaal of activiteit

De start voor de discussie is een verhaal of een activiteit.

Sommige verhalen zijn speciaal voor dit programma geschreven, in andere gevallen gaat het om bekende fabels, sprookjes of gedichten. Je leest het verhaal voor. In de Leswijzer zullen kinderen daarna vaak de opdracht krijgen om zelf of in kleine groepen na te denken over het thema of het eigenlijke onderwerp van het verhaal. Daarmee kunnen ze vervolgens een filosofische vraag bedenken. Het programma ‘Denken door filosofie’ introduceert in Boek 1 stapsgewijs filosofische vragen. Als je direct van start gaat met een later boek dan is het belangrijk om de kinderen uit te leggen wat een filosofische vraag is wanneer dit ter sprake komt of wanneer kinderen een dergelijke vraag moeten bedenken. Zie daarvoor hierboven onder *De onderzoeksgemeenschap en de socratische methode*, de paragraaf *Filosofische vragen*.

In sommige sessies tref je als aanleiding voor de discussie niet een verhaal, maar een activiteit of een spel aan. Doel is bijvoorbeeld om over de rol van (spel)regels na te denken of om over het eigen analytisch vermogen na te denken. De instructies voor het spel worden gedetailleerd in de Leswijzer beschreven.

4. Uitdaging of mysterie

Vanaf Boek 2 krijgen de kinderen in sommige sessies na een verhaal een uitdaging voorgelegd waarvoor ze de informatie uit het verhaal moeten verwerken. Meer informatie over deze vorm tref je aan in de paragraaf *Denken door uitdagingen* hierna.

Vanaf Boek 3 wordt kinderen in sommige sessies gevraagd om een mysterie op te lossen met behulp van de informatie uit het verhaal. Meer informatie over deze vorm tref je aan in de paragraaf *Denken door mysteriën* hierna.

5. Indeling in groepen

In veel gevallen moet de klas soms in paren van twee of soms in groepen van drie, vier of vijf worden ingedeeld. Hiermee wordt ervoor gezorgd dat iedereen aan de beurt komt. Het is bovendien een goede voorbereiding voor kinderen die zich in de klas nog niet makkelijk uiten. Vaak moet dan ook na het werken in de groepen, een woordvoerder van elke groep verslag uitbrengen of vragen beantwoorden.

Soms kan het handig zijn om kinderen die niet goed zelfstandig kunnen werken in één groep te zetten, zodat je die zelf makkelijker kunt begeleiden. Bij andere opdrachten kunnen de meer zelfstandige kinderen anderen op sleeptouw nemen en is het handig om de minder zelfstandige kinderen over verschillende groepen te verdelen. Als een van deze overwegingen van belang zijn, dan staat dat in de Leswijzer vermeld.

6. Discussie

Dit is de sleutel tot het hele programma. Het gaat daarbij om meer dan om alleen conversatie of het uitwisselen van ideeën. Dat veronderstelt immers dat er al ideeën zijn, maar in veel gevallen zullen die pas in de loop van de discussie ontstaan. De discussie heeft dan het karakter van een gezamenlijke zoektocht met de kinderen in de rol van detectives. De Denkvragen die bij vrijwel elke sessie gegeven worden zijn bedoeld om deze discussie op gang te brengen en te houden. Sommige vragen zijn gesloten en alleen bedoeld om het besprokene (het verhaal, de activiteit) samen te vatten. De meeste vragen zijn echter open en lokken reacties uit. Als de discussie dooft, bijvoorbeeld doordat argumenten herhaald worden, ga dan verder met de volgende denkvraag. Zorg er wel voor dat deze vragen de discussie niet in de weg zitten. Het is niet nodig ze allemaal te stellen of te behandelen. Het kan bijvoorbeeld zijn dat de discussie een eigen weg gaat en je niet aan alle denkvragen toe komt. Dat is prima. Het kan ook zijn dat een vraag al eerder in de discussie werd beantwoord. Dan kun je de vraag overslaan, of je kunt de vraag anders gebruiken, namelijk door iemand te laten vertellen welk antwoord er eerder in de discussie al op is gegeven.

Je bent als meester of juf de begeleider van de discussie. In de paragraaf *Het belang van het vaardige vragen* verderop tref je aanwijzingen aan hoe je de discussie zo goed mogelijk kunt begeleiden. Het is belangrijk om jezelf niet te presenteren als de expert in filosofische vragen (dit programma gaat er overigens van uit dat je dat niet hoeft te zijn) of de kinderen in een bepaalde richting te sturen. Laat het denken aan hen over en help ze alleen door open vragen te stellen, iedereen aan te moedigen om mee te doen en door niet te snel tevreden te zijn met het eerste antwoord dat een kind geeft.

7. Afsluiting

Bij sommige sessies vermeldt de Leswijzer een vraag of activiteit ter afsluiting. De bedoeling daarvan is de kinderen zich bewust te laten worden van de manier waarop hun denken zich ontwikkeld heeft gedurende sessie.

8. Gedachte voor de week

Vrijwel elke sessie wordt een praktisch idee aangedragen waarover kinderen gedurende de week verder kunnen denken bij wijze van 'huiswerk'. Meestal gaat het er om in het eigen dagelijks leven aanwijzingen te verzamelen over het thema. Het is goed om dit aan te moedigen, maar doe dat op een natuurlijke manier en zonder dwang! Er is niets waar kinderen sneller op afknappen dan dit gedwongen te moeten doen. Het is zinvol om ter herinnering de **Gedachte voor de week** op te schrijven en in de klas op te hangen.